

نسخه خوانی (۱)

سفرهای زیارتی یک یزدی در نیمه دوم قرن سیزدهم هجری

رسول جعفریان

محمدحسن بن محمدابراهیم یزدی، متولد ۱۲۳۲ از طلاب یزدی مقیم نجف است که وقف نامه‌ای از او برای تعدادی کتاب خطی برای مدرسه «یزدی» روی برخی از این نسخه‌ها در کتابخانه مدرسه مزبور برجای مانده است. در واقع خود او واقف این آثار است.

وی در یادداشتی در آخر نسخه جامع الاخبار نوشته است: «تاریخ تولد محمد، اقل الطلاب محمدحسن ولد اشرف الحاج حاجی محمدابراهیم، موافق نوشته خود سرکار ابوی، در هفت ساعتی شب دوشنبه ۱۹ جمادی الاولی مطابق ۱۷ فروردین ماه جلالی ۱۲۳۲».

این عبارت تاریخ تولد خود اوست که آن را از قول پدرش در اینجا آورده است.

یادداشت دیگری درباره تاریخ ازدواج خود در روی همان کتاب دارد: تاریخ امرخیریت اثر تاهل اختیار کردن شب بیست و هفتم شهر ذی حجة الحرام ۱۲۵۵ واقع شد. الهی خداوند عالم مبارک گرداند بحق محمد و آله صلی الله علیه و اله.

در پایان نسخه جامع الاخبار، سه صفحه شعر درباره درگذشت پدرش سروده و ذیل آن نوشته است: ۲۷ شعبان المعظم ۱۲۶۲ وفات مرحوم جنت مکان ابوی حاجی محمدابراهیم رحمه الله. در ادامه نوشته است: تاریخ وفات عمه مرحومه صبح یوم ۵ شنبه ۶ شهر جمادی الثانیه ۱۲۶۹.

نسخه مورد بحث ما، یعنی جامع الاخبار از نسخ وقفی مدرسه یزدی‌ها در نجف است و حاوی وقف نامه‌ای است که او به تکرار روی چندین نسخه نوشته و گفته است که این مجلد را همراه با چند کتاب دیگر وقف مدرسه یزدی «طباطبائی» کرده است. به احتمال، وی در یزد تعدادی نسخه خطی داشته که به نجف آورده و در این شهر آنها را وقف این مدرسه کرده است.

حدس ما آن است که تا حوالی سال ۱۲۷۸ ق در یزد بوده و پس از آن به نجف منتقل شده است؛ زیرا در یادداشت دیگر از سفرش به عتبات در ۱۲۷۹ یاد کرده، اما از بازگشت خود به یزد خبر نداده است.

چکیده:

نسخه مورد بحث نویسنده در نوشتار حاضر جامع الاخبار است که محمدحسن بن محمدابراهیم یزدی این مجلد را همراه با چند کتاب دیگر وقف مدرسه یزدی‌ها در نجف کرده است. ایشان وقف نامه یک صفحه‌ای در آغاز این نسخه دارد و در آن، علاوه بر یادداشت تولد و ازدواج، چند یادداشت درباره سفرهای زیارتی خود نوشته است. یادداشت‌های زیارتی او در سه صفحه آمده و حاوی گزارش بسیار مختصر یک سفر حج، دو سفر عتبات و چهار سفر مشهد او است. نویسنده در نوشتار حاضر، متن وقف نامه و یادداشت‌های زیارتی وی را ارائه داده است.

کلیدواژه

محمدحسن بن محمدابراهیم یزدی، نسخه جامع الاخبار، سفرهای زیارتی، وقف نامه.

و اما روی نسخه مورد بحث ما، علاوه بر یادداشت تولد و ازدواج چند یادداشت درباره سفرهای زیارتی خود نوشته است. یادداشت تولد و ازدواجش هم در لابلای همان سه صفحه یادداشت است.

چنان که گذشت، او وقف نامه یک صفحه‌ای در آغاز این نسخه دارد که خود را «محمدحسن بن حاجی ابراهیم بن حاجی عبدالغفور یزدی الاصل نجفی المسکن» یاد کرده است. او در این وقف نامه آورده که «این مجلد کتاب را با چند مجلد دیگر بر طلاب ابن بلده مقدسه» وقف کرده است. متن وقف نامه وی را در اینجا ملاحظه می‌فرمایید.

اما یادداشت‌های زیارتی او در سه صفحه آمده و حاوی گزارش بسیار مختصر یک سفر حج از سال ۱۲۷۳ق، دو سفر عتبات در سالهای ۱۲۵۲ و ۱۲۷۸ق و چهار سفر مشهد در سالهای ۱۲۵۵، ۱۲۶۹، ۱۲۷۲ و ۱۲۷۶ق است. زمان رفت و برگشت را مؤکداً نوشته، گاه از همراهان یاد کرده و گاه تقویم قمری را با جلالی مطابقت داده است. در یک مورد که سال ۱۲۷۳ مشهد بوده، خبر فتح هرات توسط حسام السلطنه رسیده که وی به چراغانی مشهد اشاره کرده است. یک مورد به مریضی خود در نیشابور و درمان آن اشاره کرده است. مقصد همه این سفرها یزد است، اما راه بیان نشده است. نسبت یک سفر حج، با دو سفر عتبات و چهار سفر مشهد، نسبت جالبی برای یک مؤمن مذهبی در این دوره است.

در اینجا متن این یادداشت‌ها را خدمت عزیزان تقدیم می‌کنم:

سفر حج [یک سفر]

تاریخ مشرف شدن به مکه معظمه. زادها الله عزاً و شرفاً. از راه نجف. علی مشرفها الصلوة والسلام.. صبح روز سه شنبه نهم ماه رمضان المبارک سنه ۱۲۷۳ سنه هزار و دو بیست و هفتاد و سه از یزد بیرون رفتم و هشتم ماه جمادی الثانیه ۱۲۷۴ وارد یزد شدیم. روز یکشنبه. کلاسفر مبارک میمون نه ماه و شش روز.

تفصیل:

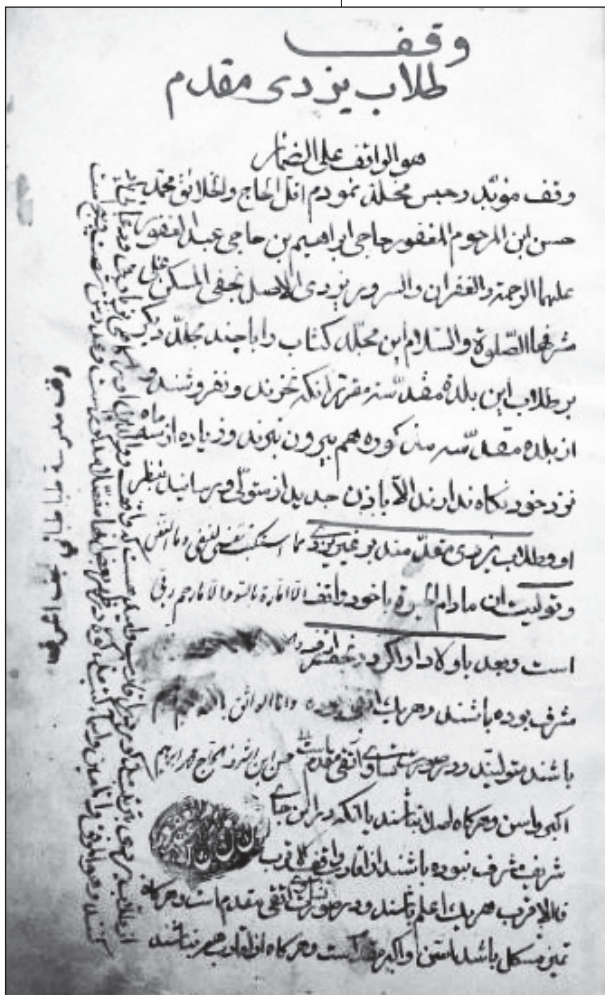
در اصل مکه معظمه زادها شرفاً و عزا مشرف بودیم ۲۰ روز در مدینه طیبه علی مشرفها و سکانها آلف التحیه و الصلوة ۹ روز در نجف اشرف علی مشرفها الصلوة والسلام ۲۷ روز در کربلای معلی علی سکانها الصلوات ۱۷ روز زیارت کاظمین علیهما السلام مشرف بودیم ۱۰ روز عسکریین و صاحب علیهما الصلوة والسلام ۳ روز در قم مشرف بودیم ۳ روز ۶ ماه در راه بودیم.

[یعنی سفر که جمعا ۹ ماه و ۶ روز بوده و ۶ ماه آن در سفر بوده‌اند.]

سفر عتبات [۲ سفر]

[۱] تاریخ مشرف شدن به عتبات عالیات عرش درجات، بیست و هفتم شهر شوال المکرم ۱۲۵۲ از نجف بیرون رفته، عرفه و عاشورا در آنجا مشرف بودیم.

[۲] تاریخ مشرف شدن به عتبات عالیات عرش درجات. علی مشرفها آلف التحیه و الثناء و الصلوات.

صبح ۵ شنبه غزه ذی القعدة الحرام ۱۲۷۸ عیال سوار شدند و به حسین آباد آمدند و خود سه ساعتی شب سه شنبه هفتم شهر مذکور از شهر بیرون آمده، در حسین آباد ماندیم، و روانه شدیم فی ۲۳ ذی الحجة الحرام بکاظمین. علیهما السلام. مشرف شدیم، و بحمد الله صبح یکشنبه، غزه شهر محرم الحرام ۱۲۷۹ همگی صحیح و سالم مطابق یازدهم تیرماه ایت ائیل، و ان شاء الله خداوند عالم ببرکت خود آن بزرگواران، مجاورت را با قصد قربت و توفیق تحصیل علم و عمل نصیب فرماید الی یوم الحساب، و هو الموفق و المعین آمین یارب العالمین.

همشیره و حاجی حسن عموبعد از ظهر روز چهارشنبه بیستم ربیع الثانی ۱۲۷۹ وارد عتبات شدند. اخوی با عیال صبح چهارشنبه ۱۲ جمادی الاولی روانه عجم شدند.

سفر به مشهد [۴ سفر]

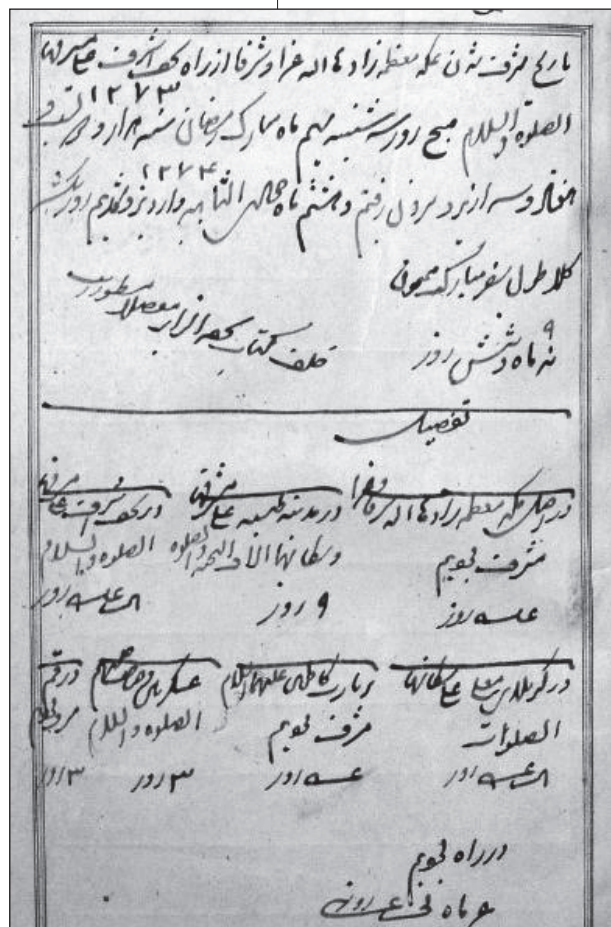
[۱] تاریخ مشرف شدن به عتبه بوسی امام ثامن. علیه الصلوة و السلام. هفدهم شهر جمادی الثانی از یزد بیرون رفته، دهم شهر رجب آن سال که ۱۲۵۵ بوده باشد، وارد مشهد مقدس گشتیم و روز سیم رمضان از خدمت حضرت مرتخص شدیم. الهی مکرر با جمیع دوستان را نصیب گرداند.

[۲] مشرف شدن به عتبه بوسی علی بن موسی الرضا، شب شانزدهم ذی حجة الحرام ۱۲۶۹ از خانه بیرون رفته، پنجم محرم الحرام وارد ارض اقدس، ۲۶ محرم از بیرون آمده، ۱۹ صفر المظفر ۱۲۷۰ وارد خانه شدیم. الهی بحق دوازده امام. علیهم السلام. که مکرر مشرف شویم.

[۳] ایضا تاریخ مشرف شدن به عتبه بوسی امام ثامن. علیه و علی آبائه و ابنائیه الصلوة و السلام و الثناء. مع الاهل و العیال صغیرا و کبیرا، اناثا و ذکورا شب بیست و یک ذی حجة الحرام ۱۲۷۲ بیرون رفتیم از یزد و شانزدهم محرم الحرام ۱۲۷۳ مشرف شدیم. مشرف بودیم الی شب یازدهم ربیع الاول ۱۲۷۳ بیرون آمدیم که پنجاه و چهار روز مشرف بودیم و بیرون آمده صبح دوشنبه بیست و سیم ربیع الثانی ۱۲۷۳ وارد یزد شدیم. الهی مکرر نصیب شود و اواخر صفر المظفر در همین سال که ۱۲۷۳ باشد، فتح هرات شد و پنج شنبه که شب ششم ربیع الاول باشد... [یک کلمه محو شده] ارض اقدس چراغان بود. به جهت یادداشت قلمی شد.

[۴] ایضا شب پنج شنبه ۲۵ محرم الحرام ۱۲۷۶ مطابق هشتم شهریور ماه جلالی قوی ائیل از یزد بیرون آمدیم با زحمتی [؟] حاجی علی و حاجی رضا و صبح شنبه ۱۹ صفر المظفر مطابق اول مهرماه جلالی قوی ائیل به ارض اقدس مشرف شدیم. بحمد الله یوم یکشنبه بیستم ربیع الثانی مطابق ۱۴ مهرماه بیرون آمدیم. اللهم ارزقنی العود، ثم العود، ثم العود. سه روز در نیشابور بودیم. روز سه شنبه ۱۹ ربیع الثانی مطابق آخر مهرماه در طبس بودیم و بیرون آمده، دو ساعت از شب گذشته ۴ شنبه ۱۷ ربیع الثانی، مطابق هشتم آذرماه قوی ئیل وارد خانه شدیم. و الحمد لله رب العالمین.

در نیشابور ناخوشی سوزاک عارض شد و میرزا نصرالله و حاجی رحیم شیروانی همراه بودند و صاحب وقوف و گفتند عمده دوا پرهیز است از کل شیرینی و ترشی و خربوزه و هندوانه و بودار از گوشت و روغن کلاو و ماش و عدس و نخود و ادویات و نمک [و] ماست گاو و برنج جوشانیده... و همین دوا بود ۲۰ روزه رفع شد.

تاریخ مژدوشه ن اعصاب کالت عن درجبت من شرفها الا بحسنه و الصلوة
 صحیح و شنبه عهده من الفعه الحرام عیالی لواشته مذو بحین الله اندو حو
 شنبه شنبه هم شد مذکور از روزی لعه بکشف در صومالی نامم در و شنبه
 ۳۳ من کوح احرام لکالی علیها اللهم شرف شیم و کماله جمع یکشنبه
 نه محرم احرام ۱۲۲۹ صحیح و ام مطبانی یازدهم تیر ماه
 دانش المصداق عالم بیکس خوان روزگواران قادرت ابان تصدیر
 و توفیق تحصیل علم و مهارت فیض نامه ای کجای و هم الموفی و المعین
 ابن باری العالمین

منزه و حسن محمد صلوات الله
 روز چهارشنبه بیستم اردیبهشت
 ۱۲۲۹
 و اله هجرت

تاریخ مژدوشه ن اعصاب کالت عن درجبت من شرفها الا بحسنه و الصلوة
 صحیح و شنبه عهده من الفعه الحرام عیالی لواشته مذو بحین الله اندو حو
 شنبه شنبه هم شد مذکور از روزی لعه بکشف در صومالی نامم در و شنبه
 ۳۳ من کوح احرام لکالی علیها اللهم شرف شیم و کماله جمع یکشنبه
 نه محرم احرام ۱۲۲۹ صحیح و ام مطبانی یازدهم تیر ماه
 دانش المصداق عالم بیکس خوان روزگواران قادرت ابان تصدیر
 و توفیق تحصیل علم و مهارت فیض نامه ای کجای و هم الموفی و المعین
 ابن باری العالمین

منزه و حسن محمد صلوات الله
 روز چهارشنبه بیستم اردیبهشت
 ۱۲۲۹
 و اله هجرت